

Άρθρο

Τουρκία, «ανελεύθερη δημοκρατία»

του Πέτρου Ι. Παραρά

Η φράση «ανελεύθερη δημοκρατία» (illiberal democracy) είναι αρτιπαγής, καθιερωθείσα κατά την τελευταία δεκαετία, χαρακτηρίζει δε εκείνα τα λαϊκιστικά καθεστώτα που είναι δημοκρατικά κατά τύπους (γίνονται εκλογές), ενώ οι εκεί ακολουθούμενες πολιτικές οδηγούν σε περιορισμούς αρχών του κράτους δικαίου και σε απομειώσεις ατομικών δικαιωμάτων.

Ειδικότερα, μετά το 2010 παρατηρείται έντονος λαϊκισμός σε επίπεδο πολιτικής πράξης, ιδίως δε στην Ουγγαρία, για να περιορισθώ στην Ευρώπη, όπου διαπιστώνεται σοβαρή «δημοκρατική ύφεση», οφειλόμενη στην υποχώρηση του κράτους δικαίου και στην έξαρση του εθνικισμού, που θεωρείται εκεί η πρώτη πηγή πολιτικής νομιμοποίησης. Έτσι, ο Ούγγρος πρωθυπουργός *Viktor Orbán* (2010→), μη δεσμευόμενος από τα όρια που θέτει στις εξουσίες του το Σύνταγμα, στόχευσε εναντίον της διάκρισης των εξουσιών κυβερνώντας προεχόντως με διατάγματα, κατά της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και του Συνταγμ. Δικαστηρίου της χώρας του, αλλά και κατά των μέσων μαζικής επικοινωνίας, ενώ υπήρξε κατηγορηματικός υπέρ των εθνικών συνόρων, κατά των μεταναστών και υπέρ της ενίσχυσης των εθνικών κοινοβουλίων έναντι των θεσμών της Ευρωπ. Ένωσης (λαϊκιστικά μέτρα). Για πρώτη δε φορά χαρακτήρισε το πολίτευμα της χώρας του, (διάλεξη στις 26.7.2014), ως «ανελεύθερη δημοκρατία». Όμως, ο όρος αυτός δεν είναι δόκιμος, αφού η δημοκρατία, κατά το πρότυπο του δυτικού νομικού πολιτισμού, μόνον ως φιλελεύθερη νοείται, άλλως, της αφαιρείται η πλέον ουσιώδης προϋπόθεση νομιμοποίησής της. Ο ορθότερος χαρακτηρισμός είναι «αυταρχικό καθεστώς» ή «αυταρχικός φιλελευθερισμός» (Παραράς, ΔτΑ, Ν° 66/2015, 944 επ.).

Την υποβάθμιση αυτή της δημοκρατίας ακολούθησαν, σχεδόν παράλληλα, Πολωνία, Σλοβακία και Τσεχία, ενώ πολιτικοί επιστήμονες (*J. Ruznik, B. Mathieu*) θεωρούν ότι τα παραπάνω κράτη αντιγράφουν τα αυταρχικά καθεστώτα του *Πούτιν* και του *Ερντογάν*, κάτι που πρέπει να προβληματίσει σοβαρά την ΕΕ (*D. Runciman, Έτσι τελειώνει η Δημοκρατία*,; 2019, 243).

Για την Τουρκία τώρα, τα παραδείγματα ακραίου αυταρχισμού πληθαίνουν, αρκεί δε η αναφορά ορισμένων εξ αυτών: είναι δεκάδες οι πρόσφατες πολιτικές διώξεις δικαστών και δικηγόρων από τους οποίους αφαιρείται η άδεια «εφόσον αυτοί συνδέονται με την τρομοκρατία» (Καθημ. 2.9.2020, 10), το Συνταγματικό της Δικαστήριο έχει διαλύσει, από το 1971 μέχρι το 2009, είκοσι πολιτικά κόμματα, επίκειται δε, κατά δήλωση του *Ερντογάν* στις 28.5.2020, η τροποποίηση του εκλογικού νόμου, ώστε να μη μετάσχουν στις προσεχείς βουλευτικές εκλογές τα προσφάτως ιδρυθέντα κόμματα που τον αντιμάχονται, όπως είναι το κόμμα του νυν δημάρχου της Κωνσταντινούπολης. Περαιτέρω, ο *Ερντογάν* εξουσιάζει τα μέσα ενημέρωσης και τα πανεπιστήμια (6.000 πανεπιστημιακοί απελύθησαν αμέσως μετά το αποτυχόν πραξικόπημα), επεμβαίνει δε άμεσα στους δικηγορικούς συλλόγους (*Le Monde*, 10.7.2020, 7) και την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, μη ισχύοντος του τεκμηρίου αθωότητας. Μόλις δε τον περασμένο Μάιο και Ιούνιο συνελήφθησαν 414 Τούρκοι, μεταξύ των οποίων κυρίως στρατιωτικοί, δημοσιογράφοι και βουλευτές, κατηγορούμενοι ως οπαδοί του *Gülen* (*Le Monde*, 12.6.2020, 5). Οι εξοντώσεις όμως πολιτικών αντιπάλων είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των απολυταρχικών καθεστώτων, ηχηρό παράδειγμα ο *Ρουμπάσοφ* του *Koestler*, τον οποίο ματαίως προσπάθησε να αντικρούσει ο Γάλλος φιλόσοφος *M. Merleau-Ponty*. Έτσι, ο δημαγωγός *Ερντογάν* έχει επιτύχει την ακραία πόλωση που είναι η αιτία θανάτου των δημοκρατιών (*Levitsky-Ziblatt*).

Όλα τα παραπάνω αποδεικνύουν ότι η Τουρκία είναι μία “illiberal democracy” (Yascha Mounk, *The people vs. Democracy*, Harvard Univ. Press, 2018, σ. 9, 20, 28), ορθότερα δε ένα αυταρχικό και αντιδημοκρατικό καθεστώς. Όμως, το ΕυρΔΔΑ ρητά έχει δεχθεί ότι η Δημοκρατία, με όλο το βαρύ περιεχόμενό της, είναι το μοναδικό μοντέλο που συμπορεύεται με την ΕΣΔΑ (απόφ. της 30.1.1998, *Parti communiste unifié c. Turquie*).

Τελευταίο χαρακτηριστικό παράδειγμα αυθαιρεσίας είναι το ότι ο Τούρκος μεγαλοεπιχειρηματίας *Osman Kavala*, που αγωνίζεται υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είναι φυλακισμένος, θεωρούμενος αντικαθεστωτικός, από το 2017 χωρίς σαφείς κατηγορίες. Δικαιώθηκε βέβαια με απόφαση του ΕυρΔΔΑ (*Kavala c. Turquie*, 11.5.2020), αλλά η Τουρκία αρνείται να την εκτελέσει. Εντυπωσιάζει όμως το γεγονός ότι ο Ιταλός *Robert Spano*, πρόσφατος (Μάιος) πρόεδρος του ΕυρΔΔΑ και πρόεδρος του Τμήματος που εξέδωσε την αμέσως παραπάνω απόφαση, έσπευσε (3.9.2020) στην Κωνσταντινούπολη για συνάντηση με τον *Ερντογάν*, όπου μάλιστα ανεκηρύχθη και επίτιμος διδάκτωρ του εκεί

Πανεπιστημίου! Τούτο όμως εθεωρήθη ως υποστήριξη του αυταρχικού καθεστώτος (Le Monde, 11.9.2020).

Έτσι, η Τουρκία, με σαφείς, επιπλέον, επεκτατικές βλέψεις επιθετικού νεο-οθωμανισμού και αναθεωρητισμού (βλ. Άγγ. Συρίγου, «Ελληνοτουρκικές σχέσεις», Πατάκης, 2020, 597 επ.), είναι «κράτος αδίκου» και σ' αυτήν η δημοκρατία έχει τελειώσει, όταν μάλιστα ο λαϊκιστής *Ερντογάν* έχει, και αυτός, ως πρότυπο τον *Πούτιν*. Τονίζεται λοιπόν ότι ο λαϊκισμός είναι αυτός που έχει οδηγήσει αρκετές χώρες στην «ανελεύθερη δημοκρατία»...

Πέτρος Ι. Παραράς

Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου

Επίτιμος Αντιπρόεδρος ΣτΕ